

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

Francis Bacon นักปราชญ์และนักวิชาการคนสำคัญที่คิดหาวิธีแสวงหาความรู้หรือการได้รับความรู้มาโดยวิธีอุปมาน (induction) ซึ่งเป็นต้นทางที่สำคัญของความคิดที่นำไปสู่วิธีการทางวิทยาศาสตร์ (scientific approach) ที่ใช้เป็นหลักสำคัญของการวิจัยโดยทั่วไปอยู่ในปัจจุบันนี้ได้เคยให้คำแนะนำไว้เกี่ยวกับ “การอ่าน” ในลักษณะที่จะนำมาใช้ได้ดีในทางปฏิบัติว่า “การอ่านทำให้คนเป็นคนโดยสมบูรณ์”

คำว่า “เป็นคนโดยสมบูรณ์” ความหมายที่เข้าใจกันในขณะนั้นก็คือ เป็นคนที่มีความรู้ดี ความคิดดี และจิตใจดี ซึ่งถ้าใครที่มีทั้งสามอย่างนี้อยู่ในตัว บอกได้เลยว่าเขาจะเป็นคนที่มีคุณค่ามากต่อผู้ที่ใกล้ชิดสนิทสนม ต่อเพื่อนร่วมงาน ต่อครอบครัว ต่อสังคมที่เขาใช้ชีวิตอยู่ และต่อประเทศชาติโดยส่วนรวม ถ้าคนส่วนใหญ่ของประเทศใดเป็นเช่นนี้ได้ สันติภาพ ความสงบสุข ความสามัคคีปรองดองและความเจริญรุ่งเรือง ย่อมเกิดขึ้นกับประเทศนั้นอย่างแน่นอน เพราะ “การอ่าน” แม้ว่าจะอาจจะเป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้นที่จะช่วยสร้างเสริมสิ่งที่มีคุณค่านี้ขึ้นมา แต่ก็ เป็น “ส่วนหนึ่ง” ที่มีข้อดีอย่างยิ่งในทางปฏิบัติก็คือ เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นได้ไม่ยาก ไม่ต้องใช้เงินทองมากมาย (นอกจากไปเจอหนังสือบางเล่มที่เราอยากซื้อเอาไว้เป็นสมบัติหรือเพื่อได้ไปเผยแพร่ให้เพื่อนได้อ่าน) คนจน คนรวย ถ้ารักที่จะอ่านก็จะหาหนังสือมาอ่านได้ไม่ยาก ถ้าเป็นนักศึกษา ก็ไปค้นคว้าที่ห้องสมุดของมหาวิทยาลัย ถ้าเป็นชาวบ้าน ก็ไปที่ห้องสมุดประชาชน เป็นต้น และนอกจากเรื่องเงินทองที่จะใช้ในการอ่านแล้ว เรื่องของสถานที่และเวลาที่จะอ่านก็จะหาได้ไม่ยากเช่นกัน

พระยาอุปกิตศิลปสาร ได้กล่าวไว้ในปาฐกถาที่แสดงแก่ครูที่มาอบรมวิชาวิทยาศาสตร์ที่โรงเรียนฝึกหัดครูพลศึกษา กรีฑาสถานแห่งชาติ เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม 2481 ในหัวข้อเรื่อง “หัวใจนักปราชญ์” ความว่า จากคำย่อ “สุ. จิ. ปุ. ลี.” ที่เป็นหัวใจนักปราชญ์นั้น คำว่า “สุ.” ก็คือ สุต ซึ่งเป็นการฟัง ในสมัยโบราณการให้ความรู้มักจะเป็นการพูดให้ฟัง เพราะในสมัยนั้นการอ่าน การเขียนยังไม่แพร่หลาย ถ้ามองว่าการฟังคือ การได้รับความรู้มาก็จะเป็นทำนองเดียวกันกับการอ่านนั่นเอง ซึ่งจากประเด็นนี้ก็ทำให้เห็นว่า ถ้าถือว่าการอ่านเป็นแหล่งหนึ่งที่จะทำให้เราได้รับความรู้มา การอ่านก็เป็นส่วนหนึ่งของความเป็นปราชญ์นั่นเอง และจริงๆ แล้วในปัจจุบันนี้ แม้ว่าเทคโนโลยี

ด้านการสื่อสารจะเจริญก้าวหน้าไปเพียงใดก็ตาม การอ่านก็ยังเป็นแหล่งสำคัญที่จะช่วยให้คนมีความรู้มากขึ้น เพราะในการปฏิบัติพฤติกรรมการอ่านจะเกิดขึ้นได้ไม่ยากนั่นเอง

มหาตมะคานธี เคยกล่าวไว้ว่า “ข้าพเจ้าเป็นสุข และเชื่อว่าใครก็ตามซึ่งมีรสนิยมในการอ่านหนังสือดี ย่อมสามารถทนต่อความเจ็บเหงาในทุกแห่งได้อย่างสบาย” (อ้างถึงใน ถนนอมวงศ์ ล้ำยอดมรรคผล, 2553) ซึ่งจากคำกล่าวนี้แสดงถึงว่า แม้ในด้านของจิตใจ อารมณ์ และความรู้สึก การอ่านก็เป็นประโยชน์อยู่ด้วยไม่น้อยเช่นกัน

ประโยชน์ของการอ่านนี้ จากหนังสือการสอนอ่านเบื้องต้นของ ประเทิน มหาพันธ์ (2530 อ้างถึงใน สมบัติ จำปาเงิน และ สำเนียง มณีภาณุจัน, 2548) ได้ประมวลไว้ดังนี้ 1) ทำให้เกิดความพอใจ 2) ช่วยสนองความต้องการได้อย่างกว้างขวาง 3) ช่วยให้สามารถติดตามการเล่านิทานได้ตลอด 4) ทำให้ผู้อ่านมีความคิดสร้างสรรค์ 5) สนองความต้องการของความอยากรู้อยากเห็น 6) ช่วยให้อ่านเลือกอ่านได้ทุกเวลาและสถานที่ 7) ทำให้ลืมความยุ่งยากในบางโอกาส 8) ทำให้สามารถจัดอันดับรายหรือการกระทำที่ไม่เหมาะสมโดยปราศจากความทุกข์ทรมาน 9) นำผู้อ่านไปสู่ดินแดนที่ไม่สามารถไปเยือนได้ 10) ช่วยให้เกิดความคิดครั้งแล้วครั้งเล่าตามความต้องการ 11) ช่วยให้เกิดความตื่นเต้น 12) ช่วยให้อ่านรู้จักใช้เวลาว่างได้อย่างถูกต้อง 13) ช่วยให้เกิดความรู้ ทักษะและความก้าวหน้าในอาชีพ 14) ช่วยยกระดับความคิดของผู้อ่าน จากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่ง

ประโยชน์ของการอ่านที่ได้พูดถึงข้างต้นนี้ ผนวกกับสิ่งที่ได้กล่าวไว้ในขั้นต้น ทำให้น่าจะได้ทำการศึกษาด้านทฤษฎี หลักการ หรือผลวิจัยเกี่ยวกับสิ่งที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้คนมีนิสัยรักในการอ่าน และพยายามจัดสิ่งที่เป็นแรงดันให้น้อยลงหรือหมดไป เช่น ในอเมริกาได้พูดถึงการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการอ่านของเด็กในโรงเรียน Bremen High School ว่าการที่เด็กหลายคนเกลียดการอ่าน ก็เพราะการสอนการอ่านที่เขาได้รับเป็นวิธีการที่เหมือนกับเป็นการบังคับให้ทำในสิ่งที่ไม่ชอบใจ และค่อนข้างจะจริงจังเกินไปกับสิ่งที่บังคับให้อ่าน (painful and serious) ทำให้เด็กเกิดความรู้สึกที่ไม่ดีต่อการอ่านแล้วก็เลยไม่ชอบที่จะอ่าน (Dacey, Travers, and Fiore, 2009) ข้อมูลในลักษณะนี้ในเมืองไทยเป็นอย่างไรบ้าง น่าจะได้ปรับปรุงแก้ไขอย่างไร จึงนับว่าเป็นสิ่งที่ควรได้นำมาวิเคราะห์วิจัยด้วยเช่นกัน

ครูสามารถช่วยให้เด็กพัฒนากลยุทธ์ในการอ่านให้ดีขึ้นด้วยตนเองได้ เมื่อเจอปัญหาความยากลำบากในการอ่าน (Fisher, Frey and Berkin, 2009 cited in Santrock, 2009) ซึ่งกลยุทธ์ที่ครูสามารถช่วยให้เด็กพัฒนาการอ่านของเขาให้ดีขึ้นได้มีดังนี้ (Pressley and Harris, 2006 cited in Santrock, 2009; Pressley and Hilden, 2006 cited in Santrock, 2009) 1) ทุกครั้งที่จะสอนให้อ่านเรื่องอะไรให้พูดถึงเรื่องที่จะให้อ่านเสียก่อน ในลักษณะที่ฟังแล้วน่าสนใจ น่าจะได้อ่าน

อยากจะได้ติดตาม 2) ในขณะที่อ่านให้มองหาประเด็นสำคัญที่เป็นจุดเด่นที่ผู้เขียนพยายามจะอธิบายหรือพูดไปถึงและให้นักเรียนลองเปรียบเทียบกับความรู้เดิมที่มีอยู่แล้วในเรื่องนี้ 3) ถ้ามีคำที่ยังไม่มีความหมายที่ชัดเจน ให้พยายามใช้คำอื่นที่อยู่รอบ ๆ คำนี้เข้ามาช่วยในการตีความหมาย 4) ให้พยายามทำความเข้าใจในเรื่องที่อ่านอยู่ตลอดเวลา อย่าปล่อยให้ผ่านไปทั้ง ๆ ที่ยังไม่เข้าใจ 5) เข้าใจถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงในสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในเนื้อหาที่อ่าน 6) ต้องรู้ตัวถ้ามีส่วนไหนที่ยังไม่เข้าใจชัดเจน อาจจะต้องกลับไปอ่านทวนใหม่จนเกิดความเข้าใจ บางครั้งอาจจะขีดเส้นใต้หรือสรุปประเด็นเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนด้วยก็ได้ 7) ปรับความเร็วในการอ่านให้รับกับความยากของเนื้อหาที่จะทำความเข้าใจ กลยุทธ์ต่างๆ เหล่านี้หากทำอยู่เป็นประจำมันจะเกิดขึ้นเองโดยอัตโนมัติ และจะเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดความพอใจและความรักในการอ่านเกิดขึ้นกับตัวเด็กได้ และมีแนวโน้มที่จะรู้สึกเช่นนี้ต่อไปจนโตเป็นผู้ใหญ่ ประเด็นต่างๆ เหล่านี้ทำให้เกิดความสนใจที่น่าจะได้ลองถามดูว่า ที่ทำกันอยู่ในเมืองไทยในเรื่องเหล่านี้เป็นอย่างไร เพื่อจะได้พบจุดที่ควรจะได้นำมาปรับปรุงแก้ไข หรือพัฒนาการอ่าน เพื่อส่งเสริมให้นิสัยรักการอ่านเกิดกับคนไทยให้มากขึ้น

ในการพัฒนาหรือได้มาซึ่งทักษะในการอ่าน นักทฤษฎีได้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่หนึ่ง เป็นกลุ่มที่เชื่อว่าความสามารถในการอ่านจะเป็นไปตามช่วงเวลาของอายุ (stage theorist) ดังนี้ ระยะที่ 1 อายุ 6 ถึง 7 ปี เด็กจะเรียนถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวอักษรกับเสียง และเริ่มจะอ่านหนังสือที่อ่านได้ง่าย ๆ ใช้คำที่ง่าย และพบอยู่บ่อย ๆ ในชีวิตประจำวัน ระยะที่ 2 อายุ 7 ถึง 8 ปี เด็กจะเริ่มอ่านหนังสือที่เป็นเรื่องง่าย ๆ ได้คล่องขึ้น รู้ความหมายของคำมากขึ้น และรู้จักเลือกอ่านหนังสือที่เขาสามารถทำความเข้าใจได้ดี ระยะที่ 3 อายุ 9 ถึง 13 ปี ตอนนีการอ่านจะเป็นเครื่องมือสำหรับที่จะช่วยให้ได้ความรู้มา (ทั้งหนังสือทางด้านวิทยาศาสตร์ สังคม นิยาย และวารสาร) สำหรับกลุ่มที่สอง (nonstage theorist) จะมีความเชื่อที่ต่างออกไป คือเชื่อว่าความสามารถในการอ่านจะพัฒนาขึ้นเองตามธรรมชาติ และเป็นไปตามความสามารถทางภาษาที่เด็กพัฒนาขึ้น

นักทฤษฎีเกี่ยวกับการอ่านโดยส่วนใหญ่ในปัจจุบันจะมองว่าการอ่านที่มีประสิทธิภาพจะต้องสามารถรวมองค์ประกอบที่สำคัญสำหรับการอ่านหลาย ๆ ส่วนเข้าด้วยกัน เช่น หลักการในการเขียนคำที่เขาอ่าน การออกเสียงที่ถูกต้องของคำที่อ่าน (แม้ว่าจะอ่านในใจ) ความเร็วในการอ่าน และความเข้าใจในเนื้อหาที่อ่าน เป็นต้น

Whitehurst และ Lonigan (1998 cited in Dacey, Travers, and Foire, 2009) ได้เสนอส่วนประกอบที่สำคัญของความสำเร็จในการอ่าน 9 ประการ คือ ความคุ้นเคยกับภาษาเมื่อตอนที่เป็นเด็ก ความรู้เกี่ยวกับการเขียนคำต่าง ๆ ที่เขาอ่าน (เช่น จากซ้ายไปขวา หรือจากบนลงล่าง) ความรู้เกี่ยวกับตัวอักษรที่เขาอ่าน ความรู้เกี่ยวกับคำหรือพยางค์ที่อ่าน ความสัมพันธ์ระหว่าง

ตัวอักษรกับการออกเสียงการอ่านโดยไม่ได้ตั้งใจที่จะอ่าน การอ่านสิ่งที่เขียนโดยที่ไม่ได้ตั้งใจจะเขียน ความตั้งใจที่จะแปลความหมายและการอ่านสิ่งที่เป็นส่วนผสมของทักษะในด้านต่าง ๆ และผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการอ่านก็เชื่อว่าการบูรณาการส่วนผสมนี้เข้าด้วยกันได้ก็คือพื้นฐานที่สำคัญสำหรับความสามารถในการอ่าน

ในกลุ่มของผู้อ่านที่เป็นเด็ก นักทฤษฎีที่เกี่ยวกับการอ่านจะแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) เด็กที่อยู่ในขั้นที่สามารถเพียงแค่จำแนกตัวอักษรออกได้ และรู้ความหมายของคำธรรมดาต่าง ๆ ที่คุ้นเคยในวัยของเขา เป็นช่วงที่เขาเริ่มพัฒนาทักษะ ความรู้ และทัศนคติที่พร้อมสำหรับการอ่านในสิ่งที่ซับซ้อนขึ้น (เรียกว่าอยู่ในขั้น emergent readers) 2) เป็นขั้นที่เริ่มจะเป็นนักอ่านได้เต็มตัว (becoming true readers) เริ่มจะพัฒนาลักษณะนิสัยในการอ่านและใช้ประสบการณ์ที่มีมาประกอบมากขึ้นในการตีความหมายของสิ่งที่อ่าน สามารถนำสิ่งที่อยู่ในเนื้อเรื่องมาตีความหมายของคำที่อ่าน (เรียกว่าอยู่ในขั้น developing readers) และ 3) ขั้นที่อ่านด้วยความเป็นอิสระในตัวของเขาเอง เป็นผู้อ่านที่มีความมั่นใจในสิ่งที่เขาอ่าน (confident readers) และอ่านจากการตัดสินใจของตนเองโดยไม่ได้รับอิทธิพลมาจากใคร (Dacey, Travers, and Fiore, 2009)

ความรู้ที่ได้เกี่ยวกับทฤษฎีหรือหลักการที่เกี่ยวกับการอ่านเหล่านี้น่าจะเป็นสิ่งที่ดีที่นำมาประกอบในการกำหนดตัวแปรที่ศึกษาในแบบสอบถาม หรือในการสนทนากลุ่มเพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับการที่จะศึกษาสถานการณ์การอ่านและดัชนีการอ่านของไทยได้อย่างครอบคลุมเหมาะสม และตรงประเด็นกับคำถามวิจัย และวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในงานวิจัยนี้

จากข้อมูลเกี่ยวกับการอ่านหนังสือของคนไทยที่ส่วนมากมักจะนำเสนอกันอยู่ เช่น ผลการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ เมื่อปี พ.ศ. 2546 พบว่า สถิติการอ่านของคนไทย คืออ่านหนังสือ 7 บรรทัดต่อวัน และผลการสำรวจเมื่อปี 2551 พบว่า คนไทยที่มีอายุตั้งแต่ 6 ปีขึ้นไปใช้เวลาอ่านหนังสือนอกเวลาเรียน/นอกเวลาทำงาน เฉลี่ย 39 นาทีต่อวัน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2552) หรืออย่างเช่น กระทรวงศึกษาธิการ ได้ตั้งเป้าว่าภายในปี 2550 จะรณรงค์อย่างเต็มที่เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่จะให้คนไทยอ่านหนังสือเพิ่มเป็นวันละ 12 บรรทัด (เว็บไซต์สำนักข่าวเนชั่น)

สิ่งที่สังเกตได้จากข่าวข้างบนนี้ก็คือ การนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการอ่านของคนไทยในลักษณะที่เป็นจำนวนบรรทัดต่อวัน จำนวนเล่มต่อปี หรือจำนวนนาทีต่อวัน ฯลฯ ไม่ค่อยจะนำไปสู่การมองเห็นภาพของความเป็นจริงที่เกิดขึ้นได้ชัดเจนเท่าไรนัก แถมยังจะนำไปสู่การตีความที่คลาดเคลื่อนได้ เช่น ถ้าประชากรแบ่งออกเป็นบุคคลหลายประเภท หรือหลาย ๆ กลุ่ม และแต่ละกลุ่มมีลักษณะที่ต่างกันไป บางกลุ่มอาจจะอ่านวันละเป็นร้อยบรรทัด แต่บางกลุ่มอาจจะไม่อ่านเลย แต่เมื่อคิดค่าเฉลี่ยออกมาแล้วได้ออกมาเป็น 7 บรรทัดต่อวัน แบบนี้ก็เป็นไปได้เช่นกัน

ดังนั้น แม้ว่าจะเป็นเพียงการเสนอรายงานเป็นภาพโดยรวมเท่านั้น แต่การเสนอภาพรวมที่กระชับกว่านี้ และสะท้อนความเป็นจริงที่ชัดเจนเกี่ยวกับการอ่านหนังสือของคนไทยที่ตรงตามสภาพที่เป็นอยู่ได้มากขึ้น รวมทั้งให้ข้อมูลสำหรับการเข้าไปช่วยสนับสนุนและพัฒนาได้อย่างถูกต้องตรงประเด็นได้มากขึ้น ย่อมน่าจะเป็นประโยชน์มากขึ้น นั่นก็คือ การที่จะพัฒนาดัชนีหรือตัวบ่งชี้การอ่าน คำถามที่ควรต้องถามในขั้นแรกก็คือ บ่งชี้อะไร? และมีหลักการที่จะได้มาอย่างไร ทำไมถึงเป็นตัวนี้แทนที่จะใช้ตัวอื่น เพื่อจะได้นำความรู้ที่ได้จากตัวแปรเหล่านี้มาเป็นประโยชน์ในการที่จะพัฒนาลักษณะนิสัยในการอ่านของคนไทยให้ดียิ่งขึ้นไปได้ การวัดตัวบ่งชี้และองค์ประกอบจากตัวบ่งชี้ย่อย ๆ หลาย ๆ ตัวเหล่านี้ จะช่วยสะท้อนให้เห็นภาพที่เป็นอยู่เกี่ยวกับสถานการณ์การอ่านโดยรวมของคนไทยในปัจจุบันได้ชัดขึ้น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็จะสามารถเข้ามาช่วยพัฒนาส่งเสริมการอ่านให้ดีขึ้นได้ อันจะทำให้การดำเนินงานของสำนักงานอุทยานการเรียนรู้บรรลุสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ดีขึ้นอีกด้วยเช่นกัน

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่ผ่านมา ไม่พบว่าม้งงานวิจัยใดที่เป็นการพัฒนาดัชนีหรือตัวบ่งชี้ ซึ่งสามารถสะท้อนสภาพการอ่านที่เป็นอยู่หรือสามารถให้ข้อมูลที่น่าไปสู่การติดตามสถานการณ์การอ่าน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาส่งเสริมการอ่านอย่างเป็นรูปธรรม งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการอ่านส่วนมากจะศึกษาตัวบ่งชี้การอ่านเพียงด้านใดด้านหนึ่ง เช่น ด้านพฤติกรรมการอ่าน หรือด้านความสามารถในการอ่าน การศึกษาเกี่ยวกับสถานการณ์การอ่านในประเทศไทยมีการสำรวจสถิติการอ่านหนังสือของคนไทยโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ทำการสำรวจการอ่านหนังสือของคนไทย โดยศึกษาอัตราการอ่านหนังสือนอกเวลาเรียน/นอกเวลาทำงานของประชากรคนไทยที่มีอายุตั้งแต่ 6 ปีขึ้นไป ความถี่ในการอ่านเป็นจำนวนวันต่อสัปดาห์ เวลาที่ใช้ในการอ่านเป็นนาทีต่อวัน รวมทั้งประเภทเนื้อหาสาระที่อ่าน สำหรับงานวิจัยในต่างประเทศ มีการศึกษาตัวบ่งชี้พฤติกรรมการอ่าน เช่น วัดความถี่ในการอ่าน เป็นจำนวนครั้งต่อสัปดาห์ (Mellard, Petterson, and Prewett, 2007) วัดความกว้างในการอ่าน (breadth of reading) จากจำนวนประเภทหนังสือ/เนื้อหาสาระที่อ่าน (Guthrie, McGough and Wigfield, 1994) วัดปริมาณการอ่าน (amount of reading) เป็นจำนวนนาที จำนวนเล่ม จำนวนหน้า หรือจำนวนชั่วโมงที่อ่านต่อวัน หรือต่อสัปดาห์ (Schooten and glopper, 2002) หรือวัดนิสัยการอ่าน (reading habit) โดยวัดประเภทหนังสือที่อ่าน และความถี่ในการอ่าน (Institute of Education Sciences, 2006; Scale and Rhee, 2001; Karim and Hassen, 2006) เป็นต้น

ส่วนงานวิจัยที่ศึกษาด้านความสามารถในการอ่าน มีการศึกษามาตรฐานการอ่านของผู้ใหญ่ (The Washington State Adult Learning Standard) โดยใช้ตัวบ่งชี้ความสามารถในการอ่าน แบ่งเป็น 6 ระดับ ส่วน OECD PISA วัดความสามารถในการอ่านของนักเรียน โดยวัด

ความสามารถในการสกัดเอาสาระของสิ่งที่อ่าน (retrieving information) ความเข้าใจข้อความที่อ่าน การคิดวิเคราะห์เนื้อหา ความสามารถในการประเมินข้อความที่อ่าน และความสามารถในการใช้การอ่าน โดยกำหนดเกณฑ์ความรู้และทักษะในการอ่าน 5 ระดับ (OECD, 2000; 2006a) นอกจากนี้ยังมีการวัดการรู้การอ่าน (reading literacy) โดย International Adult Literacy Survey (IALS) เป็นการศึกษเปรียบเทียบการรู้หนังสือของผู้ใหญ่ระหว่างประเทศต่างๆ ที่เข้าร่วมในช่วงปี 1994 - 1998 ใน 20 ประเทศ รวมทั้งสหรัฐอเมริกา IALS วัดการรู้หนังสือใน 3 ประเภท ได้แก่ 1) การรู้หนังสือในเนื้อหาที่เป็นความเรียง (prose literacy) เป็นความสามารถในการทำความเข้าใจและใช้ข้อมูลจากหนังสือ เช่น บทบรรณาธิการ ข่าว บทกวี และเรื่องอ่านเล่น 2) การรู้หนังสือที่เป็นเอกสาร (document literacy) เป็นความสามารถในการระบุตำแหน่งและใช้ข้อมูลจากเอกสาร เช่น การสมัครงาน แบบฟอร์มการชำระเงิน ตารางการเดินทาง แผนที่ ตาราง และกราฟ และ 3) การรู้หนังสือที่เป็นจำนวน เป็นความสามารถในการคำนวณ เช่น การคิดบัญชียอดรายได้ รายจ่าย การคำนวณเกี่ยวกับการเดินทาง และการลงรายละเอียดแบบฟอร์มต่างๆ (Kirsch, 2001)

มีข้อมูลจากการแข่งขันอ่านเร็วชิงแชมป์โลกในปี 2005 ณ ประเทศอังกฤษ ผู้ชนะ 3 อันดับแรกคือ Ann Jones, Benjamin Crown and Andrew Harvery ซึ่งได้รับเหรียญทอง เงิน และทองแดง ตามลำดับ ทั้งนี้ผู้ที่เข้าแข่งขันจะต้องอ่านหนังสือที่มีความยาว 26,152 คำ เท่าๆ กัน แล้วจับเวลาที่แต่ละคนใช้ในการอ่าน แล้วให้ทำแบบทดสอบวัดความเข้าใจ ได้ผลดังนี้

ตารางที่ 1.1 ข้อมูลจากการแข่งขันอ่านเร็วชิงแชมป์โลก ปี 2005

อันดับที่	ชื่อ	เวลาที่ใช้ (นาท)	ความเร็วเฉลี่ย (คำ/นาท)	คะแนนการทดสอบ ความเข้าใจ (%)	จำนวนคำที่อ่านได้ อย่างมีประสิทธิภาพต่อนาที
1	Ann Jones	17.05	1,533.8	56.7%	869.6
2	Benjamin Crown	27.93	937.3	53.3%	499.6
3	Andrew Harvery	47.95	545.4	83.3%	454.3

ที่มา: หนังสือถอดรหัสอ่านเร็ว โดยลุงไอน์สไตน์

จากข้อมูลดังกล่าว พบว่า 1) คนที่ได้อันดับ 1 แม้จะอ่านได้เร็วมากที่สุด (1,533.8 คำต่อนาที) แต่เมื่อทดสอบความเข้าใจกลับได้คะแนนเพียง 56.7% 2) คนที่ได้อันดับ 3 ใช้เวลาอ่านนานที่สุดคือ 47.95 นาที และอ่านได้เพียง 545.4 คำต่อนาที แต่การทดสอบความเข้าใจกลับได้คะแนนถึง 83.3 เปอร์เซ็นต์ 3) จำนวนคำที่อ่านได้อย่างมีประสิทธิภาพที่อยู่คอลัมน์ท้ายสุดนั้น ก็เป็นเพียงการ

คำนวณแบบถ่วงน้ำหนัก โดยเอาความเร็วเฉลี่ย (คำ/นาที) มาถ่วงน้ำหนักกับคะแนนทดสอบความเข้าใจ (%) โดยใช้สูตร

$$\text{จำนวนคำที่อ่านได้อย่างมีประสิทธิภาพ} = \text{ความเร็วเฉลี่ย (คำ/นาที)} \times (\text{คะแนนการทดสอบความเข้าใจ}/100)$$

จากตัวอย่างที่ยกมานี้ แสดงให้เห็นว่า การให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพของการอ่านนั้น สิ่งที่เราควรนำมาพิจารณาและที่นิยมใช้กันก็คือ ต้องดูทั้งความเร็วในการอ่านและความเข้าใจในการอ่าน ด้วยประกอบกัน ซึ่งถ้าดูจากคนที่ได้ลำดับที่ 1 และลำดับที่ 3 จะเห็นว่าคนที่ได้ลำดับที่ 3 นั้น ถ้ามองในแง่ของความเข้าใจที่เขาได้จากการอ่านก็จะค่อนข้างสูง คือ เข้าใจได้ถึง 83.3% และอ่านได้ด้วยความเร็วเฉลี่ยขนาดนี้ก็ถือว่าใช้ได้ (อย่างน้อยก็เร็วกว่าคนปกติมาก) แต่สำหรับคนที่หนึ่งนั้น แม้คะแนนความเข้าใจจะน้อย แต่เขาก็อ่านได้เร็วมาก ถ้าใช้เวลาเท่ากับคนที่ 3 เขาก็จะอ่านได้เกือบ 3 รอบ แล้วความเข้าใจก็อาจจะเพิ่มขึ้นไปได้เกือบ 100% ข้อมูลนี้เชื่อมโยงไปถึงสิ่งที่ยากรู้ในงานวิจัยนี้ด้วยเช่นกัน ซึ่งเป็นเรื่องของความสามารถในการอ่าน

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นเกี่ยวกับงานวิจัยหรือการศึกษาตัวบ่งชี้ด้านการอ่านโดยนักวิชาการหรือหน่วยงานต่างๆ จะเห็นได้ว่า ถึงแม้การศึกษาตัวบ่งชี้ด้านพฤติกรรมการอ่าน หรือด้านความสามารถในการอ่านดังกล่าว สามารถให้สารสนเทศบางประการที่นำไปสู่การติดตามสถานการณ์การอ่านได้ แต่การศึกษาตัวบ่งชี้ด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว เช่น ด้านพฤติกรรมการอ่าน หรือด้านความสามารถในการอ่าน อาจยังไม่เพียงพอที่จะสะท้อนภาพการอ่านโดยรวมของบุคคล ดังนั้นการที่จะทำได้สารสนเทศที่สามารถสะท้อนการอ่านของบุคคลโดยรวมได้ จึงควรมีการศึกษาให้ครอบคลุมทั้งด้านพฤติกรรมการอ่าน ความสามารถในการอ่าน รวมถึงผลลัพธ์หรือประโยชน์ที่บุคคลได้รับจากการอ่าน ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดในการส่งเสริมการอ่าน ก็คือเพื่อความเป็นอยู่ที่ดี หรือเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต Beder (1999) พบว่า การรู้หนังสือของผู้ใหญ่ ทำให้ได้รับการจ้างงาน ความสามารถในการทำงานเพิ่มขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้น และสามารถบรรลุเป้าหมายของตนเองได้มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Stokmans (1999) ที่กล่าวถึงการทำหน้าที่ของการอ่าน ไว้ 4 ประการคือ 1) ส่งเสริมพัฒนาการของบุคคล (individual development) กล่าวคือ การอ่านทำให้เกิดความเข้าใจลึกซึ้งในตนเอง เข้าใจผู้อื่น และเข้าใจความเป็นไปของชีวิตทั้งในเรื่องทั่ว ๆ ไป รวมทั้งมุมมองด้านคุณธรรมและจริยธรรม 2) ความมีประโยชน์ในทางการศึกษา (educational utility) นั่นคือการอ่านทำให้บรรลุความสำเร็จในการศึกษา อาชีพ หรือการดำเนินชีวิตของตนเอง 3) ความสนุกสนานเพลิดเพลิน (enjoyment) การอ่านทำให้เกิดความสุข และ 4) การหลีกหนี (escape) กล่าวคือ การอ่านทำหน้าที่เป็นตัวเบี่ยงเบนความสนใจ

ทำให้ผ่อนคลาย ลืมปัญหา และความวิตกกังวลได้ ดังนั้นหากมีการศึกษาและพัฒนาดัชนีหรือตัวบ่งชี้ที่สามารถสะท้อนการอ่านของคนไทยได้อย่างครอบคลุมทั้งพฤติกรรมการอ่าน ความสามารถในการอ่าน และผลลัพธ์จากการอ่าน ก็จะสามารถนำสารสนเทศที่ได้ไปพัฒนาและส่งเสริมการอ่านของคนไทยได้ตรงจุดตรงประเด็นมากยิ่งขึ้น

จากโครงการ “การศึกษาทัศนคติและพฤติกรรมการอ่านของคนไทย” ที่สำนักงานอุทยานการเรียนรู้ (สอว.) ได้ว่าจ้างให้บริษัทเอคอรัน มาร์เก็ตติ้ง แอนริเสิร์ช คอนซัลแทนท์ จำกัด ทำการศึกษาในปี พ.ศ. 2551 โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างทั่วประเทศ ประกอบด้วยกลุ่มเด็ก เยาวชน และผู้ปกครอง พบว่าพฤติกรรมการอ่านของทั้งสามกลุ่มนี้ยังไม่เป็นที่น่าพอใจนัก คือจะอยู่เพียงแคในระดับปานกลางเท่านั้น และเป็นลักษณะที่ทำบ้างเป็นบางครั้ง หยุดบ้างเป็นบางครั้ง ไม่ค่อยจะได้ทำอย่างสม่ำเสมอ (คือการอ่านก็อยู่ในระดับปานกลาง และไม่ได้ทำอย่างต่อเนื่อง) แต่ก็ยังมีส่วนของข้อค้นพบที่พอจะให้กำลังใจสำหรับผู้สนับสนุนการอ่านอยู่บ้าง คือกลุ่มตัวอย่างทั้งสามกลุ่มนี้ มีทัศนคติที่ดีต่อการอ่านหนังสือและตระหนักถึงประโยชน์ของการอ่านหนังสือที่มีต่อการดำเนินชีวิตในโลกปัจจุบัน การมีทัศนคติที่ดีต่อการอ่าน และการตระหนักถึงประโยชน์ของการอ่านนี้ ถ้ามีอยู่ในใจของเด็กหรือประชาชนส่วนใหญ่ย่อมน่าจะเป็นสิ่งที่มีทิศทางทางด้านบวกที่จะส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมการอ่านได้ แต่การที่ผลออกมามีความขัดแย้งกันเช่นนี้ น่าจะเป็นเพราะว่ายังมีตัวแปรอื่นที่เป็นแรงต้านที่แรงกว่าแรงส่งจากทัศนคติที่ดี หรือแม้แต่การตระหนักในคุณค่าแต่อย่างไรก็ตาม ถ้าเรามีประตูได้เปรียบในแง่ที่คนส่วนใหญ่เขามีความรู้สึกที่ดีต่อการอ่าน และมองเห็นคุณค่าอยู่แล้ว วิธีการทางสถิติที่จะเข้ามาช่วยเสริมในการแสวงหาตัวแปรที่เป็นแรงส่ง ที่จะทำให้เกิดพฤติกรรมการอ่านเกิดขึ้นได้ด้วยเช่นกัน ย่อมน่าจะเป็นสิ่งที่ช่วยให้ความหวังของเราเข้าไปใกล้กับความเป็นจริงได้มากขึ้น

งานวิจัยที่ผ่านมาพบว่า ยังมีตัวแปรหรือปัจจัยอื่นๆ นอกจากทัศนคติต่อการอ่าน และการตระหนักถึงประโยชน์ของการอ่านที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการอ่านของบุคคล เช่น มีงานวิจัยที่พบว่าการอ่านเกี่ยวข้องกับแรงจูงใจทั้งแรงจูงใจภายในและแรงจูงใจภายนอก ผู้ที่มีแรงจูงใจภายในจะสำรวจโลกการอ่านเพื่อค้นหาหัวข้อที่ตนเองสนใจและมีแนวโน้มที่จะเป็นนักอ่านเพื่อที่จะให้ได้รับความพอใจจากการอ่าน มีความเพียรในการอ่านแม้เนื้อหาที่อ่านจะมีความยากและพยายามเสริมสร้างทักษะในการอ่านต่าง ๆ เพื่อการทำความเข้าใจ ความต้องการในการเอาชนะในความท้าทายของการอ่านทำให้เกิดความเพลิดเพลินและความก้าวหน้าในทักษะการอ่าน สิ่งที่ได้รับจากการอ่านทั้งในด้านความรู้และความรู้สึกพึงพอใจ ทำให้ผู้อ่านใช้เวลาในการอ่านมากขึ้น ผู้อ่านเหล่านี้จัดได้ว่ามีแรงจูงใจในการอ่านและกลายเป็นผู้กำหนดการทำกิจกรรมการอ่านด้วยตนเอง (Wang & Guthrie, 2004) ส่วนแรงจูงใจภายนอก ซึ่งหมายถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกิดจาก

ความต้องการหรือค่านิยมที่มาจากภายนอก (Ryan & Deci, 2000) เช่น นักเรียนทำกิจกรรมการอ่านเพราะต้องการหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษหรือต้องการทำตามความคาดหวังของผู้ปกครองและครู เพื่อให้ได้เกรดสูงๆ การได้รับการยอมรับจากผู้อื่น หรือเพื่อให้เกิดทักษะที่ต้องการ การกระทำดังกล่าวมาจากแรงจูงใจภายนอก ผู้อ่านเหล่านี้จะอ่านเพราะการอ่านเป็นวิถีทางของการแสดงถึงความเป็นเลิศ และเพื่อพิสูจน์ความรู้สึกเกี่ยวกับความมีคุณค่าในตนเอง ซึ่งในที่สุดผู้อ่านอาจจะมีพฤติกรรมที่เกิดจากค่านิยมทางสังคมภายในตนเอง และการอ่านจะถูกบูรณาการเข้ากับความรู้สึกความเป็นตัวตนของเขา นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่พบว่า แรงจูงใจในการอ่านทั้งแรงจูงใจภายในและแรงจูงใจภายนอก มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจอีกด้วย (พิมพัชร พงษ์ตัน, 2544)

นอกจากแรงจูงใจในการอ่านจะเป็นตัวแปรที่ส่งผลให้บุคคลเกิดพฤติกรรมการอ่านแล้วยังมีปัจจัยอื่นๆ ที่พบว่าเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดการอ่าน เช่น ความพร้อมในการอ่าน สภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการอ่าน รวมทั้งปัจจัยภูมิหลังที่ส่งผลต่อการอ่าน สำหรับปัจจัยด้านความพร้อมในการอ่าน มีผลการวิจัยที่พบว่า ความพร้อมด้านสติปัญญาหรือความสามารถทางสมอง มีผลต่อความสามารถในการอ่าน (Conlon et al., 2006; Ennemoser and Schneidet, 2007; Anmarkrud and Braten, 2009) และทัศนคติต่อการอ่าน (Polychroni, Koukoura and Anagnoston, 2006) ส่วนความพร้อมด้านเวลา เช่น การมีเวลาว่างมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการอ่าน ผู้ที่มีเวลาว่างจะสามารถใช้เวลาว่างที่มีในการทำกิจกรรมการอ่านได้ (Stokmans, 1999) ส่วนผู้ที่ไม่มีเวลาว่าง หรือใช้เวลาว่างไปในการทำกิจกรรมอย่างอื่น หรือการดูโทรทัศน์ทำให้มีเวลาในการอ่านหนังสือน้อยลง (Mckool, 2007; Ennemoser and Schneidet, 2007) ในด้านปัจจัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการอ่าน มีงานวิจัยที่สนับสนุนว่า สภาพแวดล้อมทางครอบครัว มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการอ่าน ความสามารถในการอ่าน ทัศนคติต่อการอ่าน รวมทั้งความสนใจในการอ่าน โดยพบว่า สิ่งแวดล้อมทางบ้านส่งผลต่อความสนใจในการอ่านของเด็ก ผู้ปกครองที่อ่านหนังสือให้บุตรฟังในวัยก่อนเรียนจะสามารถกระตุ้นพัฒนาการทางภาษาของเด็ก และทำให้เด็กเกิดความสนใจในด้านภาษา ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของความสนใจในการอ่าน (Well, 1985 cited in Johnsson-Smaragdi and Jönsson, 2006) สอดคล้องกับผลการศึกษาของ กาญจนา ทันอินทร์อาจ (2550) พบว่า การได้รับการส่งเสริมการอ่านจากที่บ้านและจากโรงเรียนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวแปรนิสัยการอ่านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วน Schooten, Glopper, และ Stoel (2004) พบว่า ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง และระดับสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมของครอบครัวส่งผลต่อทัศนคติต่อการอ่านวรรณกรรมของวัยรุ่น นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่สนับสนุนว่า สภาพแวดล้อมของชุมชนที่อยู่อาศัย สภาพแวดล้อมของ

โรงเรียน การสอนของครู และปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในโรงเรียนมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการอ่าน (Guthrie et al., 1995)

ในด้านปัจจัยภูมิหลังที่ส่งผลต่อการอ่าน มีงานวิจัยของ MedieNotiser (2000 cited in Johnsson-Smaragdi and Jönsson, 2006) พบว่า เด็กที่อายุ 9-12 ปี เป็นวัยที่มีความสนใจในการอ่านมากที่สุดและหลังจากนี้ความสนใจในการอ่านมีแนวโน้มลดลง ส่วน Schutte และ Matlouf (2007) พบว่า ผู้ใหญ่ที่มีอายุมากกว่ามีแรงจูงใจในการอ่านสูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่งานวิจัยของ Stokmans (1999) ศึกษาพฤติกรรมการอ่านในผู้ใหญ่ พบว่า อายุส่งผลต่อพฤติกรรมการอ่านอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่พบว่าอายุมีความสัมพันธ์กับประเภทของหนังสือ/วัสดุการอ่านที่อ่าน เช่น Scales และ Rhee (2001) พบว่า อายุเป็นตัวทำนายว่ากลุ่มตัวอย่างอ่านบ่อยเพียงใดและอ่านได้ดีเพียงใดในสิ่งพิมพ์ประเภทคัมภีร์ไบเบิลและการ์ตูน Mellard, Petterson และ Prewett (2007) พบว่า ผู้ที่อายุมากขึ้นจะอ่านสิ่งพิมพ์/เอกสารที่เป็นทางการมากกว่าผู้ที่อายุน้อยกว่า และผู้ที่มีอายุน้อยกว่าจะอ่านหนังสือประเภทแมกกาซีนมากกว่า รวมทั้งมีงานวิจัยที่สนับสนุนว่า ระดับการศึกษาเป็นตัวทำนายที่สำคัญของพฤติกรรมการอ่าน (Stokmans, 1999) การอ่านหนังสือจะมากขึ้นเมื่อระดับการศึกษาสูงขึ้น (MedieNotiser, 2000 cited in Johnsson-Smaragdi and Jönsson, 2006) นอกจากนี้ Scales และ Rhee (2001) ยังพบว่า การศึกษาเป็นตัวทำนายว่ากลุ่มตัวอย่างอ่านบ่อยเพียงใดและอ่านได้ดีเพียงใดในเกือบทุกประเภทของสิ่งพิมพ์ ผู้ที่มีการศึกษาสูงจะอ่านสิ่งพิมพ์ประเภทต่างๆ ได้ดีกว่าผู้ที่มีการศึกษาน้อยกว่า ผู้ที่มีงานทำจะมีการกำหนดจุดมุ่งหมายในการอ่านมากกว่า และผู้ที่ว่างงานจะมีความยากลำบากในการอ่านมากกว่า และจากการสำรวจพฤติกรรมการอ่านหนังสือของคนไทยในปี 2551 โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครมีอัตราการอ่านหนังสือสูงกว่าภาคอื่น และผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลมีอัตราการอ่านหนังสือสูงกว่าผู้ที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล

จากการทบทวนงานวิจัยที่ศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์หรือส่งผลต่อการอ่านดังกล่าวมาข้างต้น เช่น ปัจจัยด้านทัศนคติต่อการอ่าน แรงจูงใจในการอ่าน สภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการอ่าน ความพร้อมในการอ่าน รวมถึงปัจจัยภูมิหลังของบุคคล เช่น อายุหรือช่วงวัย ระดับการศึกษา การประกอบอาชีพ และสภาพท้องถิ่นที่อยู่อาศัย พบว่า งานวิจัยที่ผ่านมาส่วนใหญ่จะศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการอ่านเพียงบางตัวและไม่พบงานวิจัยใดเลยที่ศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวแปรเหล่านี้ที่ส่งผลต่อการอ่านอย่างครอบคลุมในทุกตัวแปรที่กล่าวมา ดังนั้นหากมีการศึกษาว่ามีปัจจัยเชิงสาเหตุอะไรบ้างที่ส่งผลต่อการอ่านของคนไทยอย่างครอบคลุมในทุกตัวแปรที่กล่าวมาก็จะทำให้ทราบว่า มีตัวแปรใดบ้างที่เป็นแรงดัน หรือเป็นแรงส่งให้เกิดพฤติกรรมการอ่าน

ความสามารถในการอ่าน และนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ดีจากการอ่าน อันจะทำให้ได้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาและส่งเสริมการอ่านของคนไทยได้เป็นอย่างดี

ด้วยความเป็นมา และความสำคัญของการอ่าน รวมทั้งแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอ่าน ตลอดจนเหตุผลต่าง ๆ ดังที่กล่าวรายละเอียดมาทั้งหมดนี้ จึงเป็นที่มาของการวิจัยเรื่อง การศึกษาสถานการณ์การอ่านและดัชนีการอ่านของไทยปี 2553: การพัฒนาดัชนีการอ่านและการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อดัชนีการอ่าน ซึ่งงานวิจัยนี้ได้กำหนดคำถามวิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ดังนี้

คำถามวิจัย

1. สถานการณ์การอ่านของคนไทยที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมีลักษณะเป็นอย่างไร ทั้งในด้าน สภาพการอ่าน (จุดมุ่งหมายในการอ่าน ประเภทหนังสือที่อ่าน ประเภทหนังสือที่ต้องการอ่าน แหล่งที่มาของหนังสือ/วัสดุการอ่าน ความสามารถในการเข้าถึงหนังสือ/วัสดุการอ่าน และคุณลักษณะหนังสือที่อ่าน) และ ดัชนีการอ่าน (ด้านพฤติกรรมการอ่าน ด้านความสามารถในการอ่าน และด้านผลลัพธ์จากการอ่าน)
2. กรอบดัชนีการอ่าน และดัชนีการอ่านสำหรับการรายงานสถานการณ์การอ่านของคนไทยมีลักษณะเป็นอย่างไร
3. ดัชนีการอ่านที่พัฒนาขึ้นมีความตรงหรือไม่ เพียงใด
4. ข้อมูลเส้นฐาน (baseline data) ของสถานการณ์การอ่านของคนไทยเป็นอย่างไร
5. สภาพการอ่าน และดัชนีการอ่านของคนไทยที่มีภูมิหลังต่างกันในด้านช่วงวัย ระดับการศึกษา อาชีพ และสภาพท้องถิ่นที่อยู่อาศัย แตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร และมีปัจจัยเชิงสาเหตุอะไรบ้างที่ส่งผลต่อดัชนีการอ่านของคนไทย
6. มีปัจจัยหรือเงื่อนไขอะไรบ้างที่หล่อหลอมสู่การสร้างนิสัยการอ่านของคนไทย ทั้งในส่วนที่เป็นปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรค

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อพัฒนารอบดัชนีการอ่าน และสร้างดัชนีการอ่านของไทย รวมทั้งเพื่อศึกษาข้อมูลเส้นฐาน และปัจจัยที่ส่งผลต่อดัชนีการอ่านของคนไทย โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะของการวิจัยดังนี้

1. เพื่อสำรวจสถานการณ์การอ่านของคนไทยทั้งในด้านสภาพการอ่าน ประกอบด้วย จุดมุ่งหมายในการอ่าน ประเภทหนังสือที่อ่าน ประเภทหนังสือที่ต้องการอ่าน แหล่งที่มาของหนังสือ/วัสดุการอ่าน ความสามารถในการเข้าถึงหนังสือ/วัสดุการอ่าน และคุณลักษณะหนังสือ น่าอ่าน และดัชนีการอ่าน ประกอบด้วย พฤติกรรมการอ่าน ความสามารถในการอ่าน และผลลัพธ์จากการอ่าน
2. เพื่อพัฒนากรอบดัชนีการอ่าน และดัชนีการอ่านสำหรับการรายงานสถานการณ์การอ่านของคนไทย
3. เพื่อตรวจสอบความตรงหรือความสอดคล้องของโมเดลการวัดดัชนีการอ่านของไทย กับข้อมูลเชิงประจักษ์
4. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของดัชนีการอ่านของคนไทยโดยภาพรวม และจำแนกตามช่วงวัย ระดับการศึกษา อาชีพ และสภาพท้องถิ่นที่อยู่อาศัย
5. เพื่อศึกษาความแตกต่างของสภาพการอ่าน และดัชนีการอ่านของคนไทย ระหว่างคนไทยที่มีภูมิหลังต่างกันในด้านช่วงวัย ระดับการศึกษา อาชีพ และสภาพท้องถิ่นที่อยู่อาศัย และเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อดัชนีการอ่านของคนไทย
6. เพื่อศึกษาปัจจัยหรือเงื่อนไขที่หล่อหลอมสู่การสร้างนิสัยการอ่านของคนไทย ทั้งในส่วนที่เป็นปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรค

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการพัฒนากรอบดัชนีการอ่านและสร้างดัชนีการอ่านของคนไทย รวมทั้งศึกษาข้อมูลพื้นฐาน และปัจจัยที่ส่งผลต่อดัชนีการอ่านของคนไทย ทั้ง 4 ภูมิภาค ประกอบด้วย ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ และภาคกลาง
2. โมเดลการวัดดัชนีการอ่านของไทยสำหรับการวิจัยครั้งนี้ เป็นโมเดลแสดงความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้น (linear structural relationship model) หรือโมเดลลิสเรล (LISREL model) แบบมีตัวแปรแฝงในลักษณะของโมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง (second order confirmatory factor analysis) ซึ่งเป็นโมเดลที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยอาศัยกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์การอ่าน
3. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยกลุ่มตัวแปรหลัก 3 กลุ่มด้วยกันคือ กลุ่มตัวแปรเกี่ยวกับสถานการณ์การอ่าน ประกอบด้วยตัวแปรเกี่ยวกับสภาพการอ่านและตัวแปร

ในกรอบดัชนีการอ่าน กลุ่มตัวแปรเกี่ยวกับภูมิหลังคนไทย และกลุ่มตัวแปรที่เป็นปัจจัยเชิงสาเหตุของดัชนีการอ่านของคนไทย รายละเอียดของตัวแปรในแต่ละกลุ่ม มีดังนี้

3.1 กลุ่มตัวแปรเกี่ยวกับสถานการณ์การอ่าน มีดังนี้

3.1.1 กลุ่มตัวแปรเกี่ยวกับสภาพการอ่าน ได้แก่ 1) จุดมุ่งหมายในการอ่าน 2) ประเภทหนังสือที่อ่าน 3) ประเภทหนังสือที่ต้องการอ่าน 4) แหล่งที่มาของหนังสือ/วัสดุการอ่าน 5) ความสามารถในการเข้าถึงหนังสือ/วัสดุการอ่าน และ 6) คุณลักษณะหนังสือที่อ่าน

3.1.2 กลุ่มตัวแปรในกรอบดัชนีการอ่าน ได้แก่ ตัวแปรด้านพฤติกรรมการอ่าน ด้านความสามารถในการอ่าน และด้านผลลัพธ์จากการอ่าน

3.2 กลุ่มตัวแปรเกี่ยวกับภูมิหลังของคนไทย ได้แก่ ช่วงวัย ระดับการศึกษา อาชีพ และสภาพท้องถิ่นที่อยู่อาศัย

3.3 กลุ่มตัวแปรปัจจัยเชิงสาเหตุของดัชนีการอ่านของคนไทย ได้แก่ สภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการอ่าน ความพร้อมในการอ่าน ทักษะคิดต่อการอ่าน และแรงจูงใจในการอ่าน

4. ระยะเวลาที่เก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาสถานการณ์การอ่านและดัชนีการอ่านของคนไทยในครั้งนี้ คือระหว่างเดือนเมษายน ถึงเดือนสิงหาคม 2553

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

สถานการณ์การอ่าน หมายถึง สภาพการอ่านหนังสือของคนไทยที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายในการอ่าน ประเภทหนังสือที่อ่าน ประเภทหนังสือที่ต้องการอ่าน แหล่งที่มาของหนังสือ/วัสดุการอ่าน ความสามารถในการเข้าถึงหนังสือ/วัสดุการอ่าน และคุณลักษณะหนังสือที่อ่าน รวมทั้งดัชนีการอ่านของคนไทยในด้านพฤติกรรมการอ่าน ด้านความสามารถในการอ่าน และด้านผลลัพธ์จากการอ่าน

ดัชนีการอ่าน หมายถึง ค่าสถิติที่บ่งชี้ถึงระดับหรือสภาวะการอ่านของคนไทย ซึ่งวัดได้จากการรวมตัวแปรสเกลองค์ประกอบด้านพฤติกรรมการอ่าน (reading behavior) ความสามารถในการอ่าน (reading ability) และผลลัพธ์จากการอ่าน (reading outcomes) จากผลการวิเคราะห์โมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของกรอบดัชนีการอ่าน ด้วยวิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง โดยใช้โปรแกรมลิสเรล และนำมาคำนวณเป็นดัชนีการอ่านตามสูตรและวิธีการที่พัฒนาขึ้นในการวิจัย

ข้อมูลพื้นฐานของดัชนีการอ่าน หมายถึง ค่าสถิติที่บ่งบอกถึงดัชนีการอ่านของคนไทยในปีแรกที่ทำกรวัด ซึ่งได้มาจากการคำนวณค่าสถิติพื้นฐานของดัชนีการอ่านที่สร้างขึ้นจากการวิจัยครั้งนี้

หนังสือ/วัสดุการอ่าน หมายถึง ผลงานเขียนหรือแต่งทุกประเภททั้งที่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ในรูปแบบต่างๆ เช่น หนังสือ เอกสาร จุลสาร จดหมายข่าว แผ่นพับ ใบปลิว ป้ายโฆษณาประชาสัมพันธ์ อินเทอร์เน็ต ซีดี เป็นต้น

พฤติกรรมการอ่าน หมายถึง การแสดงออกถึงปริมาณการอ่านของคนไทยในด้าน ความหลากหลายของหนังสือที่อ่าน จำนวนเรื่องที่อ่านในรอบ 1 สัปดาห์ จำนวนวันที่อ่านต่อสัปดาห์ ระยะเวลาในการอ่านเฉลี่ยต่อวัน ร้อยละของเวลาว่างที่ใช้ในการอ่านต่อวัน และค่าใช้จ่ายในการอ่านต่อเดือน ในเนื้อหาสาระทางด้านความเพลิดเพลิน ด้านความรู้ในการประกอบอาชีพ ด้านความรู้ในการศึกษาเรียนรู้ ด้านความรู้ในการดำเนินชีวิต และด้านความรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมรอบตัว

ความหลากหลายของหนังสือที่อ่าน หมายถึง ความกว้างขวาง (breadth) ของประเภทเนื้อหาสาระที่อ่าน ครอบคลุมทั้งเนื้อหาสาระด้านความเพลิดเพลิน ด้านความรู้ในการประกอบอาชีพ ด้านความรู้ในการศึกษาเรียนรู้/ความรู้ทางวิชาการ ด้านความรู้ในการดำเนินชีวิต และด้านความรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมรอบตัว ซึ่งวัดจากแบบสอบถามแบบเลือกรายการคำตอบ (check list) โดยคิดเป็นคะแนนรวมจากจำนวนรายการของประเภทเนื้อหาย่อยๆ ในแต่ละด้านที่ระบุว่าอ่านหรือไม่อ่าน ถ้าอ่านให้ 1 คะแนน ไม่อ่านให้ 0 คะแนน

จำนวนเรื่องที่อ่านในรอบ 1 สัปดาห์ หมายถึง ปริมาณเรื่องที่มีการอ่านทั้งหมดในรอบ 1 สัปดาห์ โดยการนับจำนวนเรื่อง สำหรับหนังสือที่มี 1 เรื่อง ใน 1 เล่ม เช่น นวนิยาย นิยาย นิทาน การ์ตูน ให้นับชื่อหนังสือที่อ่าน สำหรับหนังสือที่ 1 เล่ม ประกอบด้วยหลายเรื่อง เช่น เรื่องสั้นในหนังสือรวมเรื่องสั้น บทความในนิตยสาร บทความในอินเทอร์เน็ต หัวข้อข่าวในหนังสือพิมพ์ ให้นับหัวข้อเรื่องที่อ่าน แล้วคิดเป็นคะแนนดังนี้ ถ้าอ่านไม่เกิน 2 เรื่อง ให้ 1 คะแนน อ่าน 3-5 เรื่อง ให้ 2 คะแนน อ่าน 6-8 เรื่อง ให้ 3 คะแนน อ่าน 9-10 เรื่อง ให้ 4 คะแนน และอ่านมากกว่า 10 เรื่อง ให้ 5 คะแนน

จำนวนวันที่อ่านต่อสัปดาห์ หมายถึง จำนวนวันรวมทั้งหมดที่มีพฤติกรรมการอ่านเกิดขึ้นในรอบ 1 สัปดาห์

เวลาที่ใช้ในการอ่านเฉลี่ยต่อวัน หมายถึง จำนวนชั่วโมง/นาที ที่ใช้ในการอ่านหนังสือ/วัสดุการอ่าน โดยนับรวมเวลาทั้งหมดที่มีพฤติกรรมการอ่านเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการอ่านในเวลาเรียน การอ่านในเวลาทำงาน หรือการอ่านในการดำรงชีวิตประจำวันก็ตาม โดยให้ผู้อ่านประมาณเวลาที่ใช้ในการอ่านของแต่ละวันในรอบ 1 สัปดาห์ แล้วนำมาเฉลี่ยเป็นเวลาที่ใช้ในการอ่านต่อวัน

ร้อยละของเวลาว่างที่ใช้ในการอ่านต่อวัน หมายถึง ร้อยละของเวลาที่ไม่มีการกิจที่จะต้องทำกิจกรรมใดๆ เลยที่ใช้ในการอ่านต่อวัน ตามการรับรู้ของผู้ตอบ โดยคำนวณจาก

$$\left(\frac{\text{เวลาว่างที่ใช้ในการอ่าน (นาทีก่อน)} + \text{เวลาว่างทั้งหมดต่อวัน (นาทีก่อน)}}{\text{เวลาว่างทั้งหมดต่อวัน (นาทีก่อน)}} \right) \times 100$$

ค่าใช้จ่ายในการอ่านต่อเดือน หมายถึง จำนวนเงินที่ใช้หรือให้ได้มาซึ่งหนังสือ/วัสดุการอ่าน ประกอบด้วยค่าใช้จ่ายในการซื้อหนังสือ ค่าถ่ายเอกสาร และค่าใช้จ่ายอื่นๆ เช่น ค่าเช่าหนังสือ ค่าบริการห้องสมุด ค่าบริการอินเทอร์เน็ต เป็นต้น โดยคิดรวมทั้งหมดเป็นค่าใช้จ่ายในการอ่านต่อเดือน

การอ่านด้านความเพลิดเพลิน หมายถึง การอ่านในเนื้อหาสาระเกี่ยวกับความบันเทิงต่างๆ เช่น ความรักโรแมนติก ตื่นเต้น สยองขวัญ จินตนาการ ตลกขบขัน ผจญภัย แฟชั่น ดารา การออกแบบ การท่องเที่ยว กีฬา ศิลปะ การแสดง ภาพยนตร์ บทกลอน บทกวี เป็นต้น รวมทั้งสาระบันเทิงอื่นๆ

การอ่านด้านความรู้ในการประกอบอาชีพ หมายถึง การอ่านในเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับแนวทางในการปฏิบัติเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานหรือการประกอบอาชีพของตน รวมทั้งอาชีพอื่นๆ ตามความสนใจ เช่น ขั้นตอนการผลิต ขั้นตอนการดำเนินงาน เอกสารการประชุม ระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง การบำรุงรักษาเครื่องมือในการทำงานหรือการประกอบอาชีพ เป็นต้น

การอ่านด้านความรู้ในการศึกษาเรียนรู้ / ความรู้ทางวิชาการ หมายถึง การอ่านในเนื้อหาสาระที่กำหนดตามหลักสูตรการศึกษาทั้งที่เป็นการศึกษาในระบบโรงเรียน นอกกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งรวมทั้งการอ่านตามที่ได้รับมอบหมายจากผู้สอน หรือการอ่านเอกสารทางวิชาการเพิ่มเติมตามความสนใจ

การอ่านด้านความรู้ในการดำเนินชีวิต หมายถึง การอ่านในเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับสุขภาพทางกาย สุขภาพทางใจ ระเบียบกฎหมายและหน้าที่พลเมือง และการอยู่ร่วมกันในสังคม

เนื้อหาเกี่ยวกับสุขภาพทางกาย หมายถึง เนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ สุขภาพ การรับประทานอาหาร การออกกำลังกาย การพักผ่อน โรคภัยไข้เจ็บ ยาและวิธีการรักษาโรคในเบื้องต้น รวมทั้งการปฏิบัติตามสุขบัญญัติแห่งชาติ

เนื้อหาเกี่ยวกับสุขภาพทางใจ หมายถึง เนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับหลักธรรม คำสอนทางศาสนา การพัฒนาจิตใจ การทำจิตใจให้สงบสุข และการผ่อนคลายความเครียด

เนื้อหาเกี่ยวกับระเบียบกฎหมายและหน้าที่พลเมือง หมายถึง เนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับระเบียบ กฎหมาย ข้อบังคับ และกฎเกณฑ์ต่างๆ ของสังคม ตลอดจนแนวทางในการปฏิบัติในฐานะพลเมืองที่ดี

เนื้อหาเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันในสังคม หมายถึง เนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับหลักการและมารยาทในการอยู่ร่วมกันในครอบครัว สถานที่ทำงาน และสังคม

การอ่านด้านความรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมรอบตัว หมายถึง การอ่านในเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับสภาพและการเปลี่ยนแปลงของดินฟ้าอากาศ ภูมิประเทศ ทรัพยากรทางธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ ฯลฯ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการศึกษา

ความสามารถในการอ่าน หมายถึง การที่ผู้อ่านสามารถอ่านได้อย่างคล่องแคล่ว สามารถจดจำเรื่องราวที่อ่าน มีความเข้าใจในการอ่าน ความสามารถในการนำสาระที่อ่านไปใช้ประโยชน์ และความสามารถในการวิเคราะห์แยกแยะ สิ่งดี-ไม่ดี สิ่งถูก-ผิด เลือกรับ-ปฏิเสธ สาระจากเรื่องที่อ่านได้ โดยวัดจากคะแนนที่ได้จากแบบทดสอบและแบบสอบถามตามการรับรู้ของผู้ตอบที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

ความคล่องแคล่วในการอ่าน หมายถึง ความสามารถของผู้อ่านในการอ่านได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง โดยวัดจากเวลา (วินาที) ที่ใช้ในการอ่านข้อความที่กำหนดให้

ความสามารถในการจดจำเรื่องราวที่อ่าน หมายถึง การที่ผู้อ่านสามารถรับรู้รักษาความรู้ และระลึกความรู้ ข้อเท็จจริงในเรื่องราวที่อ่านนั้นได้ถูกต้องตรงตามสาระที่ปรากฏในหนังสือ/วัสดุการอ่าน

ความเข้าใจในการอ่าน หมายถึง ความสามารถของผู้อ่านในการแปลความตีความ ขยายความ และจับใจความสำคัญจากเรื่องที่อ่านได้

ความสามารถในการนำสาระที่อ่านไปใช้ประโยชน์ หมายถึง ความสามารถในการนำความรู้ ความเข้าใจที่ได้จากการอ่าน ไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต หรือใช้ในการแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่างๆ ในชีวิตประจำวันได้

ความสามารถในการวิเคราะห์ หมายถึง ความสามารถในการแยกแยะเรื่องราว ข้อเท็จจริง ความคิดเห็น ที่ได้จากการอ่านเพื่อนำไปสู่การเชื่อหรือไม่เชื่อ รวมถึงการเลือกที่จะรับหรือปฏิเสธสาระจากการอ่าน

ผลลัพธ์จากการอ่าน หมายถึง ผลที่เกิดจากการอ่านซึ่งทำให้ผู้อ่านได้รับประโยชน์ดังต่อไปนี้คือ 1) ความสนุกสนานเพลิดเพลิน 2) ความสำเร็จในการประกอบอาชีพ 3) ความสำเร็จในการศึกษาเรียนรู้ 4) ความสามารถในการดำเนินชีวิตอย่างเป็นปกติสุข และ 5) ความสามารถในการปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม โดยวัดตามการรับรู้ของผู้ตอบ ด้วยแบบวัดที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

ความสนุกสนานเพลิดเพลิน หมายถึง การที่บุคคลมีอารมณ์ดี มีความรู้สึกสนุกสนาน เพลิดเพลินและผ่อนคลายจากการอ่าน

ความสำเร็จในการประกอบอาชีพ หมายถึง การบรรลุเป้าหมายของบุคคลในการปฏิบัติหน้าที่การงานหรือการประกอบอาชีพของตน หรืออาชีพอื่นๆ ตามความสนใจอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการเข้าสู่อาชีพ และการเปลี่ยนแปลงอาชีพที่สามารถตอบสนองของความต้องการของแต่ละบุคคลได้

ความสำเร็จในการศึกษาเรียนรู้ หมายถึง การบรรลุเป้าหมายของบุคคลในการศึกษาเรียนรู้ ทั้งที่เป็นการศึกษาในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย รวมถึงความรู้ทางวิชาการอื่นๆ ตามความสนใจ อันเป็นผลให้เกิดความสำเร็จในการเรียนรู้ สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน หรือศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น รวมทั้งทำให้เกิดการต่อยอดความรู้และความคิดสร้างสรรค์

ความสามารถในการดำเนินชีวิตอย่างเป็นปกติสุข หมายถึง การที่บุคคลสามารถดำเนินชีวิตทั้งในด้านการดูแลสุขภาพทางกาย สุขภาพทางใจ สามารถปฏิบัติตามกฎระเบียบและหน้าที่พลเมือง รวมทั้งสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในครอบครัวและสังคม ได้อย่างมีความสุข

ความสามารถในการปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม หมายถึง การที่บุคคลสามารถรู้ถึงสภาพและการเปลี่ยนแปลงของดินฟ้าอากาศ ภูมิประเทศ และทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ ฯลฯ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการศึกษา ตลอดจนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างเหมาะสม

สภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการอ่าน หมายถึง สภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้บุคคลเกิดกิจกรรมการอ่าน ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางครอบครัว สภาพแวดล้อมทางที่ทำงาน/โรงเรียน และสภาพแวดล้อมของชุมชนที่อยู่อาศัย

สภาพแวดล้อมทางครอบครัว หมายถึง ลักษณะของครอบครัวที่สนับสนุนให้สมาชิกของครอบครัวเกิดการอ่าน โดยการจัดสถานที่และบรรยากาศสำหรับการอ่านหนังสือ จัดหาหนังสือ/วัสดุการอ่านเพื่อสนองความต้องการในการอ่านของสมาชิก การมีกิจกรรมในการอ่านหนังสือร่วมกัน รวมทั้งการส่งเสริมสนับสนุนและสร้างแรงจูงใจให้เกิดการอ่านของสมาชิก ตลอดจนการให้ความช่วยเหลือในเรื่องการอ่านแก่สมาชิกในครอบครัว

สภาพแวดล้อมทางที่ทำงาน/โรงเรียน หมายถึง การที่หน่วยงาน/โรงเรียนมีการจัดสถานที่และบรรยากาศสำหรับการอ่านหนังสือ จัดหาหนังสือ/วัสดุการอ่านเพื่อสนองความต้องการในการอ่าน การมีกิจกรรมในการอ่านหนังสือร่วมกัน รวมทั้งการส่งเสริมสนับสนุนและสร้าง

แรงจูงใจให้เกิดการอ่าน ตลอดจนการให้ความช่วยเหลือในเรื่องการอ่านแก่บุคลากรในหน่วยงาน นักเรียน/ครู/ผู้ปกครอง/สมาชิกในชุมชน

สภาพแวดล้อมของชุมชนที่อยู่อาศัย หมายถึง การที่ชุมชนสนับสนุนให้สมาชิกในชุมชนเกิดการอ่าน โดยการจัดสถานที่และบรรยากาศสำหรับการอ่านหนังสือ จัดหาหนังสือ/วัสดุการอ่านเพื่อสนองความต้องการในการอ่านของสมาชิก การมีกิจกรรมในการอ่านหนังสือร่วมกัน รวมทั้งการส่งเสริมสนับสนุนและสร้างแรงจูงใจให้เกิดการอ่านของสมาชิก ตลอดจนการให้ความช่วยเหลือในเรื่องการอ่านแก่สมาชิกในชุมชน

ความพร้อมในการอ่าน หมายถึง การที่ผู้อ่านมีสภาวะทางด้านร่างกาย จิตใจที่พร้อม และไม่เป็นอุปสรรคต่อการอ่าน รวมทั้งความพร้อมด้านหนังสือ/วัสดุการอ่าน และความพร้อมด้านเวลา ซึ่งวัดได้จากแบบวัดที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

ความพร้อมด้านร่างกาย หมายถึง การที่ผู้อ่านมีสภาพร่างกายทางด้านการมองเห็น การได้ยิน และภาวะทางสมอง รวมทั้งสภาพร่างกายโดยทั่วไปที่ไม่เป็นอุปสรรคต่อการอ่าน

ความพร้อมด้านจิตใจ หมายถึง การที่ผู้อ่านมีสภาพจิตใจที่สมบูรณ์พร้อมที่จะอ่านหนังสือ ได้แก่ การมีจิตใจที่แจ่มใสเบิกบาน มีอารมณ์ดี ปราศจากความกังวลใจ ความกลัว และความหวาดระแวงในเรื่องต่างๆ

ความพร้อมด้านหนังสือ/วัสดุการอ่าน หมายถึง การที่ผู้อ่านมีสื่อ สิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงวัสดุการอ่านต่างๆ ที่มีปริมาณและคุณภาพที่เพียงพอและเหมาะสมต่อการอ่าน

ความพร้อมด้านเวลา หมายถึง การที่บุคคลมีโอกาส และเวลา ที่เพียงพอและเหมาะสมต่อการอ่านหนังสือ

ทัศนคติต่อการอ่าน หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อการอ่าน ทั้งทางด้านบวกและทางด้านลบ รวมทั้งความเชื่อที่มีต่อประโยชน์ของการอ่าน ซึ่งวัดได้จากแบบวัดที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

แรงจูงใจในการอ่าน หมายถึง กระบวนการทางจิตใจที่ผลักดันให้บุคคลมีการกระทำพฤติกรรมการอ่าน แบ่งได้เป็นแรงจูงใจภายใน และแรงจูงใจภายนอก ซึ่งวัดได้จากแบบวัดที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

แรงจูงใจภายใน หมายถึง สิ่งที่เกิดจากปัจจัยภายในตัวบุคคล ที่กระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมการอ่านเพราะเห็นคุณค่าของการอ่านด้วยตนเอง หรือเกิดความสงสัยใคร่รู้ ความต้องการมีส่วนร่วม และความท้าทายในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ

แรงจูงใจภายนอก หมายถึง สิ่งที่เกิดจากปัจจัยภายนอกตัวบุคคล ที่กระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมการอ่านเพราะต้องการสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เป็นสิ่งเร้าภายนอก เช่น รางวัล เกียรติ หรือการยอมรับทางสังคม การทำตามความต้องการของผู้อื่นเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนเองต้องการ หรือเพื่อการแข่งขัน

คนไทยที่มีภูมิหลังต่างกัน หมายถึง การที่คนไทยมีปัจจัยคุณลักษณะแตกต่างกันในด้าน ช่วงวัย ระดับการศึกษา อาชีพ และสภาพท้องถิ่นที่อยู่อาศัย

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ประโยชน์ในทางปฏิบัติ การวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบถึงสถานการณ์การอ่านของคนไทย ทราบถึงกรอบดัชนีการอ่าน ดัชนีการอ่าน และข้อมูลเส้นฐานของดัชนีการอ่านของคนไทย รวมทั้งทราบความแตกต่างของสถานการณ์การอ่านระหว่างคนไทยที่มีภูมิหลังต่างกัน ตลอดจนทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อดัชนีการอ่านของคนไทย และปัจจัยหรือเงื่อนไขที่หล่อหลอมสู่การสร้างนิสัยการอ่านของคนไทย องค์ความรู้จากผลการวิจัยทั้งหมดนี้นำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการติดตามสถานการณ์การอ่านของคนไทย และการพัฒนาส่งเสริมนิสัยการอ่านของคนไทย อันเป็นปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนาคน สังคม และประเทศชาติได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนต่อไปในยุคเศรษฐกิจฐานความรู้

2. ประโยชน์ในทางวิชาการ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยที่ใช้ทั้งวิธีการเชิงปริมาณด้วยกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติขั้นสูงร่วมกับวิธีการเชิงคุณภาพ ย่อมเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการทำให้ได้มาซึ่งผลการวิจัยที่มีความตรง ทั้งความตรงภายในและความตรงภายนอก (internal and external validity) สูงยิ่งขึ้น นอกจากนี้โมเดลการวัดหรือกรอบดัชนีการอ่านที่ได้ และผ่านการตรวจสอบความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์แล้วนั้น ทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่ในเชิงวิชาการเกี่ยวกับดัชนีการอ่าน ซึ่งเป็นประโยชน์ในการพัฒนาองค์ความรู้ทางการอ่าน และเป็นแนวทางในการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาตัวบ่งชี้และดัชนี เพื่อบ่งชี้สถานะของสิ่งต่างๆ ต่อไป